

"תפחה את זכר עמלק" שבת זכור

"עמלקי"ת" - כפירת בעתהם

הרב יהודה עמיטל זצ"ל

המלחמה עם עמלק שעליה נצטוונו, איננה לאומית אלא תרבותית. ראייה לכך ניתן למצוא בדברי הרמב"ם והראב"ד (הל' מלכים פ"ו ה"ד), שאם אנשי עמלק מקבלים עליהם שבע מצוות בני נח אין מצוה להשמידם (ועי' בכס"מ"ם). אם כן, אין לתורה בעיה עם עמלק עצמו, אלא עם התרבות העמלקית, ולכן אם עמלק ישנה את דרכו - לא תהא סיבה להילחם בו. מהי בדיוק תרבותו של עמלק שכנגדה אנו מצווים להילחם? המדרשים השונים מצביעים על מילים ייחודיות שמאפיינות את עמלק ומופיעות במגילה. כך במדרש רבה:

'יגד לו מרדכי את כל אשר קרהו' - אמר להתך: לך אמור לה: בן בנו של קרהו בא עליכם, הדא הוא דכתיב 'אשר קרן בדרך'. (אסתר רבה ה, ה)

המקורות מאפיינת את עמלק - "קרר", "קרהו", הכל דרך מקרה. עם ישראל, לעומת זאת, נמצא כל הזמן "בדרך". לעמלק הייתה אידיאולוגיה של אנטי-אידיאולוגיה: הכל מותר, אין דרך ואין כיוון, הכל מקרי, אין שום ערך מוחלט שצריכים לדבוק בו. עם ישראל, לעומת זאת, נמצא כל הזמן בדרך. יש לו כיוון ומטרה, יש לו ערכים ברורים שבהם הוא דבק.

אפיון נוסף של עמלק ניתן למצוא בילקוט שמעוני:

'מחר אעשה כדבר המלך' - מה ראתה לומר 'מחר'? אלא שכל זרעה של עמלק למדים ליפול למחר, וכן הוא אומר 'מחר אנכי נצב על ראש הגבעה'. (ילקוט שמעוני אסתר, רמז תתנ"ז)

המהר"ל מסביר שהמילה "מחר" מבטאת שניות: היום עושים מה שמתאים להיום, ומחר מה שמתאים למחר. אין ערכים קבועים: מה שטוב היום לא בהכרח טוב מחר, הכל משתנה לפי הנסיבות. אסתר הבינה שהיא עומדת מול תפיסה עמלקית, ולכן השתמשה במילה "מחר". בתורה, לעומת עמלק, ישנם אידיאלים מוחלטים, ויש מחשבה לטווח ארוך. הדברים אינם נעשים באופן מקרי, על-פי המצב כעת. לעם ישראל ישנם יעדים מסויימים, והוא פועל בעולם בהתאם למטרותיו ושאיפותיו. אצל אברהם אבינו מופיע הביטוי "דרך ה'" - הוא חינוך את בניו לכך שיש דרך ויש כיוון, שעל פיהם צריכים לנהוג.

החג המזוהה עם מחייית עמלק מכונה בפינו "פורים", על שם הפור שהפיל המן. לכאורה לא מובן מדוע מדגישים את עניין הפלת הפור - מה שחשוב הוא שהמן רצה להשמיד את עם ישראל, מה זה משנה כיצד הוא בחר את היום הראוי לכך? התשובה היא, שהפור מסמל את האידיאולוגיה העמלקית - הכל מבוסס על מקריות ואקראיות, אין שום דבר בעל ערך.

התורה מצווה למחות את זכר עמלק, מכיוון שהוא איבד את זכות קיומו לכל עם ואידיאולוגיה יש תפקיד בעולם. בתוך המכלול יש מקום לכל פריט, אפילו אם הוא שלילי. אולם עמלק אינו חלק מן המכלול, משום שלדידו אין שום מכלול ואין שום ערך מחייב: הכל מותר והכל מקרי. זוהי האידיאולוגיה הכי מסוכנת והכי רחוקה מן היהדות. לכל עבודה זרה יש מכנה משותף מסויים עם היהדות, כיוון שיש בה חיפוש של הקב"ה, ואילו לעמלק אין שום מכנה משותף עם היהדות, כיוון שהוא דוחה את עצם הרעיון לחפש ערך כלשהו.

מאז שבלבל סנחריב את האומות, אין עם המזוהה עם עמלק, אולם התפיסה העמלקית עדיין קיימת. תפיסה זו מוצאת את ביטויה כיום בזרם המכונה פוסט-מודרניזם. התרבות המודרנית דוגלת בקדמה ובערכים נוספים, אולם הזרם הפוסט-מודרני כופר בקיומם של ערכים מוחלטים. לדבריו אין צורך לשאוף לקדמה, ובעצם אין צורך לשאוף לשום דבר. אין אידיאולוגיה מסודרת והכל מותר, בדיוק כפי שסבר עמלק. היהדות מכריזה אפוא מלחמה על תפיסה זו וקוראת בקול: יש מטרה, יש כיוון ויש דרך - "דרך ה' לעשות צדקה ומשפט".

